

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ імені В. І. ВЕРНАДСЬКОГО
АСОЦІАЦІЯ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ
РАДА ДИРЕКТОРІВ НАУКОВИХ БІБЛІОТЕК ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ
ЦЕНТРІВ АКАДЕМІЙ НАУК – ЧЛЕНІВ МААН

**Бібліотека.
Наука.
Комунікація:
формування національного
інформаційного простору**

Матеріали міжнародної наукової конференції
(Київ, 4–6 жовтня 2016 р.)

Київ 2016

можуть, із певними припущеннями, репрезентувати цитування в WoS та Scopus. Це підтверджується проведеними нами та іншими науковцями дослідженнями.

Розроблений програмний інструментарій системи «Бібліометрика української науки» забезпечує статистичне оброблення даних із бібліометричних профілів для одержання широкого спектру аналітичних матеріалів щодо наукового потенціалу України. Вже тепер можна оцінити внесок дослідників як виробників інформації у світовий інформаційний масив, а також отримати результати розподілу вчених за галузями знань, установами, відомствами, регіонами. Слід наголосити на об'єктивності та достовірності такої аналітики, оскільки вона ґрунтується на загальнодоступних даних Google Scholar, що можуть бути перевірені та глобальним обсягом вибірки. Такий підхід дозволяє кожному зацікавленому члену суспільства робити незалежні висновки щодо результативності того чи іншого суб'єкта наукових комунікацій, а експертам мати джерельну бібліометричну базу для оцінювання результативності дослідницької діяльності.

Таким чином, ні в якому разі не відкидаючи можливості і напрацювання міжнародних і національних бібліометричних систем, подальший їх розвиток можливий лише за умови конвергенції, яка на початковому етапі може бути здійснена шляхом консолідації бібліометричних даних із цих систем.

Позитивний досвід експлуатації інформаційно-аналітичної системи «Бібліометрика української науки» упродовж 2014–2016 рр. підтверджує можливість реалізації бібліометричних проєктів, орієнтованих на подальшу конвергенцію, яку передбачається використати, зокрема, в проєкті «Бібліометрика Міжнародної асоціації академії наук». Створення подібних систем в академіях наук – членах МААН із подальшою їх інтеграцією в єдину інформаційно-аналітичну систему дозволить отримати загальну інформаційну базу для порівняння розвитку пріоритетних напрямів країн-учасниць проєкту, оцінювання їхнього наукового потенціалу, виявлення перетину дослідницьких інтересів, прогалин у плануванні науки, активізації контактів, обміну досвідом тощо.

У цілому таке бачення конвергенції бібліометричних проєктів на основі платформи Google Scholar є новою парадигмою – бібліометрикою глобального виміру.

УДК 001:004.91

Копанєва В. О.,

директор Наукової бібліотеки

Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв,
канд. іст. наук

БІБЛІОМЕТРІЯ ТА НАУКОМЕТРІЯ ДЛЯ АСПІРАНТІВ І СТУДЕНТІВ

Одним із пріоритетних напрямів розвитку бібліотек є розробка наукоємних технологій, які передбачають, зокрема, проведення бібліометричних і наукометричних досліджень. На активізацію цього напрямку робіт в Україні впливає позитивний досвід провідних держав світу, які застосовують у практиці державного управління кількісні та якісні (експертні) методи оцінювання результативності наукової діяльності.

Українські вчені мають багаторічний досвід теоретичних і практичних напрацювань у галузі наукознавства. Непересічне значення для їх розгортання мала опублікована в 1966 р. у Києві фундаментальна монографія засновника Інституту досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки НАН України Г. М. Доброва «Наука о науке: Введение в общее наукознание», яка фактично започаткувала цей напрям робіт. Монографія поглибила інтерес до наукознавчих досліджень взагалі і в подальшому була перевидана в багатьох країнах світу.

На сучасному етапі відбувається відродження уваги вітчизняних вчених до цієї галузі знань. Спостерігається позитивна динаміка кількості публікацій із проблематики бібліометрії та наукометрії, опановуються сучасна методологія та інноваційний інструментарій проведення наукометричних досліджень, вітчизняні фахівці беруть участь у роботі профільних міжнародних наукових конференцій. Створюються та впроваджуються у практику нові, засновані на використанні бібліометричних індикаторів методи оцінювання результативності діяльності наукових працівників, дослідницьких груп, наукових установ і вищих навчальних закладів. Можна говорити про «другу хвилю» розвитку вітчизняного наукознавства.

Останніми роками стає все відчутнішим інтерес до наукометричних досліджень із боку владних структур, оскільки оптимізація механізмів розподілу коштів державного бюджету та прискорення переходу України до інноваційної моделі розвитку потребують впровадження в практику управлінської діяльності методів бібліометричного та наукометричного аналізу інформаційних потоків.

Тому зростає актуальність введення в програми вищих навчальних закладів навчальної дисципліни, в якій розглядаються теоретичні засади наукометрії і практика оцінювання результативності наукової діяльності вчених і дослідницьких колективів. Одним із ініціаторів започаткування такого напрямку освітньої діяльності у вишах України стала Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв (НАКККіМ), у якій автором розроблена робоча програма «Публікаційна активність і наукометричні системи».

Поширення набутого при цьому досвіду є метою цієї публікації.

Предметом навчальної дисципліни є бібліометричний моніторинг публікаційної активності вчених і колективів для експертного оцінювання результативності їхньої наукової діяльності. Викладання цієї дисципліни спрямована на отримання базових уявлень про методологію та інструментарій наукометрії як галузі наукознавства, а також на одержання знань для використання комерційних і загальнодоступних наукометричних систем при вирішенні практичних завдань, зокрема, формування джерельної бази експертного оцінювання ефективності наукової діяльності.

Програма навчальної дисципліни включає три змістовні модулі, кожен з яких містить чотири теми. У першому модулі «Теоретичні засади наукометрії» розглядаються загальні питання оцінювання наукової діяльності, методологія та термінологія наукометрії і її статистичні закономірності. Другий модуль «Наукометричні системи» спрямований на одержання знань щодо можливостей і сфер використання світових комерційних (Web of Science і Scopus) і некомерційних наукометричних систем (SCImago Journal & Country Rank і Eigenfactor), національних індексів наукового цитування, а також ознайомлення з вебметрією та інформетрією. Третій змістовний модуль «Бібліометрика української науки» має прикладну спрямованість. При його вивченні аспіранти і студенти НАКККіМ ознайомляться з методикою і технологією створення бібліометричних портретів науковців, профілів кафедр університетів, відділів інститутів і періодичних видань, а також профілів наукових установ у цілому. Розглядається інтегратор профілів, створених у вітчизняному сегменті мережі Інтернет, – інформаційно-аналітична система «Бібліометрика української науки». Серед питань третього модуля – заходи з оптимізації бібліометричних показників університету чи установи (створення сайтів журналів з англійським інтерфейсом і їх включення у загальнодоступні науково-інформаційні системи, організація бібліометричного моніторингу представленості установи в

наукометричних системах і підготовка оглядово-аналітичних матеріалів для керівництва).

Специфікою курсу є його бібліотечно-інформаційне забезпечення. Список рекомендованої літератури включає 42 найменування, з них базові – 22, допоміжні – 8, інформаційні ресурси – 12. У кількісному вимірі – це традиційні цифрові показники. Однак, при підготовці курсу автором було надано пріоритет електронним джерелам інформації. Переважна більшість рекомендованих матеріалів є в мережі Інтернет і вони можуть бути завантаженими аспірантами та студентами на їхні е-носії.

Вивчення дисципліни передбачено в обсязі 60 годин, з них: 24 години – лекційні заняття, 4 – семінарські, 8 – практичні заняття, 24 – самостійна робота.

Оцінка якості засвоєння навчальної дисципліни «Публікаційна активність і наукометричні системи» включає поточний контроль успішності та складання підсумкового заліку у вигляді співбесіди. Поточний контроль знань передбачено здійснювати в умовах проведення семінарських занять у формі круглих столів, співбесід, доповідей студентів за самостійно обраною або визначеною викладачем темою. Для модульного контролю засвоєння матеріалу, що вивчається під час аудиторних занять і самостійної роботи, планується проведення модульної контрольної роботи. Одним із елементів контролю одержаних знань для аспірантів є створення ними власних бібліометричних портретів.

Новизна навчальної дисципліни «Публікаційна активність і наукометричні системи» потребує певної обережності з її впровадженням і поширенням. Тому в процесі підготовки матеріалів курсу було проведено низку семінарів-практикумів із науково-педагогічними працівниками НАКККіМ, у процесі яких вони, зокрема, створювали свої бібліометричні портрети. Надалі, після семестрової апробації можна порушувати питання про підготовку начального посібника з бібліометричних технологій і наукометричних досліджень.

У цілому вбачається, що на етапі переходу до суспільства знань бібліометрія та наукометрія мають бути віднесені до загальнонаукових дисциплін і вивчатися з різним ступенем деталізації у вишах усіх профілів. Для навчальних закладів, у яких здійснюється підготовка фахівців у сфері соціальних комунікацій, вони мають розглядатися як одні з профільних, оскільки магістральний шлях розвитку цих комунікацій – освоєння наукоємних (високих, тонких, знаннево орієнтованих) технологій.